

Mgr. Bohuslav SOBOTKA

ministr financí

V Praze dne 1. září 2004

Vážený pane předsedo vlády,

k připsu bývalého předsedy vlády, PhDr. Vladimíra Špidly, ze dne 16. června 2004 ve věci memoranda „Teze ohledně znárodnění majetku původní společnosti Baťa, a.s.“, které bylo předáno při jednání s panem Tomášem Baťou na Úřadu vlády dne 16. 6. 2004, předkládám základní přehled problematiky vč. závěru a návrhu dalšího postupu:

O náhradě za znárodnění fy Baťa a.s. Tomáši Baťovi ml. bylo jednáno již v roce 1973 s vládou Kanady v rámci mezistátních jednání o náhradě za znárodněný a jinak dotčený majetek kanadských státních občanů na území Československa. Tato jednání skončila Dohodou mezi vládou Československé socialistické republiky a vládou Kanady o vypořádání finančních otázek ze dne 18. dubna 1973 (dále jen „Dohoda“), v níž bylo dohodnuto, že čsl. vláda zaplatí vládě Kanady za takovýto majetek globální náhradu ve výši 3.250.000,- kanadských dolarů, a tím budou veškeré takovéto nároky vyrovnány. Téhož dne byly vyměněny mezi předsedy vládních delegací obou států anexní dopisy. Kanadský předseda delegace v něm konstatoval, že „Kanadská vláda vychází z toho, že případ Tomáše Bati mladšího, pokud jde o znárodnění firmy Baťa a.s. Zlín a jejich přidružených podniků v Československu čsl. státem, nespadá do rámce Dohody o vypořádání, a že toto vyloučení je bez prejudice pro právo Tomáše Bati ml. dále jej sledovat. Kanadská vláda si vyhrazuje právo poskytnout Tomáši Baťovi ml., pokud jde o tento případ, diplomatickou podporu“. Český předseda delegace odpověděl téhož dne dopisem, v němž potvrdil příjem stanoviska kanadské strany a dále dodal: „Mám ovšem čest Vám oznámit, že – jak bylo několikrát v průběhu našich jednání československou delegací konstatováno a vysvětleno – československá vláda nepovažuje a ani nemůže považovat případ Tomáše Bati ml. za oprávněný nárok vůči Československé socialistické republice.“ To znamená, že náhradová dohoda s Kanadou uzavřená v roce 1973 nevypořádává nárok Tomáše Bati ml. za znárodnění, a to proto, že podle čs. oficiálního názoru tlumočeného kanadské straně Tomáš Baťa ml. nebyl v době znárodnění vlastníkem akcií firmy Baťa a.s. Zlín.

V rámci přípravy majetkoprávních jednání s Kanadou byl proveden právní rozbor situace, která nastala po tragické smrti Tomáše Bati st. v roce 1932. Rozbor, který zpracovala Advokátní poradna č. 1, Praha 2, Národní třída 32, vychází ze skutečnosti, podle níž po smrti Tomáše Bati v roce 1932 byl v tresoru Tomáše Bati st. nalezen text kupní smlouvy ze dne 10. 5. 1931, podle níž Tomáš Baťa st. prodává svému bratrovi Janu Baťovi veškerý firemní majetek za 50 mil. Kč. Text kupní smlouvy byl podepsán Tomášem Baťou st., avšak nebyl v době nálezů textu podepsán Janem A. Baťou. Po nalezání textu a po poradě s právníky Jan

A. Baťa k textu napsal slova „souhlasím a kupuji“. Poté nastal spor mezi Tomášem Baťou ml., jeho matkou Marií Baťovou a Janem A. Baťou o platnost zmíněné kupní smlouvy. Šlo o právní problém, zda lze platně uzavřít kupní smlouvu s mrtvou osobou. Zahraniční soudy, které věc projednávaly v různých státech, nebyly jednotné. Např. v Brazílii, kde měla firma Baťa značný majetek, soud rozhodl ve prospěch Jana A. Baťi, naproti tomu např. ve Švýcarsku a Kanadě zase ve prospěch Tomáše Baťi ml. Ve sporu hrálo také údajné prohlášení Marie Baťové, která v něm uznala zmíněnou kupní smlouvu. Z rozboru vypracovaném Advokátní poradnou vyplynulo, že vlastníkem akcí firmy Tomáše Baťi st. se stal na základě kupní smlouvy z roku 1931 Jan A. Baťa. Ten se však údajně dopustil kolaborace s Němci (dodávky obuvi německé armádě) a byl na americkém seznamu válečných zločinců. Proto byl jeho nárok na náhradu za znárodněný majetek odmítnut z titulu konfiskace.

Čsl. oficiální stanovisko tedy bylo: Tomáš Baťa ml. nemá nárok na náhradu za znárodnění firmy Baťa a.s. proto, že nebyl v době znárodnění vlastníkem akcií této firmy a Jan A. Baťa nemá nárok na náhradu proto, že byl kolaborantem. Poznámka: Jan A. Baťa i Tomáš Baťa požádali po znárodnění o náhradu, a to Jan Baťa žádostí ze dne 14. října 1948 a Tomáš Baťa žádostí ze dne 10. července 1949.

Náhrada za znárodnění podle dekretu presidenta republiky č. 100/1945 Sb.

Po vstupu do Evropské unie musí Česká republika zachovávat nejen své vlastní právní předpisy, nýbrž respektovat také zásady mezinárodního práva. Jednou z hlavních zásad mezinárodního práva je povinnost státu poskytovat za znárodnění promptní, adekvátní a efektivní náhradu. Tato povinnost je zakotvena i v článku 11 odst. 4 Listiny základních práv a svobod, podle něhož „vyvlastnění nebo nucené omezení vlastnického práva je možné ve veřejném zájmu, a to na základě zákona a za náhradu“.

V souladu s mezinárodním právem a Listinou základních práv a svobod stanovil § 8 odst. 1 dekretu presidenta republiky č. 100/1945 Sb., že „Pokud není stanoveno jinak, ani nejde o předlužení, přísluší za znárodněný majetek náhrada“. Po převzetí moci v únoru 1948 však oficiální představitelé totalitního státu dospěli k jinému názoru. Proto v bývalém Československu náhrady za znárodnění vyplaceny nebyly, neboť vláda nevydala znárodňovacími dekrety předpokládané náhradové, resp. odškodňovací předpisy. Ve vztahu k zahraničí však musela být z ekonomických důvodů (zahraniční obchod) respektována zásada o povinnosti platit za znárodnění náhradu. Z tohoto důvodu byla od roku 1949 uzavřena se západními státy řada majetkoprávních náhradových dohod (jednou z nich je již zmiňovaná Dohoda s Kanadou), na jejichž základě byly poskytnuty globální náhrady za znárodněné a jinak dotčené majetky cizozemců ležící na čs. území.

Dekret prezidenta republiky č. 100/1945 Sb. byl po 25. únoru 1948 několikrát novelován, ale na úmyslu totalitní vlády žádnou náhradu za znárodněný majetek neplatit, se nic nezměnilo. Podle § 8 odst. 2 sice ministr průmyslu „může“ po dohodě s ministrem financí vydat směrnice pro stanovení obecné ceny a ocenění závazků pro výpočet náhrady, ale také směrnice vydat nemusí. Podle § 9 odst. 2 poskytnutí náhrady jakož i zásady o poskytnutí náhrady v hotovosti a v jiných hodnotách upraví vláda nařízením, ale toto nařízení dosud vydáno nebylo. Proto nebyly podle původních znárodňovacích předpisů v tuzemsku poskytnuty žádné náhrady za znárodněný majetek. Podle § 10 odst. 1 se k provedení náhradové služby zřídil Fond znárodněného hospodářství. Tento fond sice dosud formálně

existuje, ale žádnou náhradovou službu nevykonává. Náhradová služba byla stanovena vládním nařízením č. 253/1948 Sb., o Fondu znárodněného hospodářství, avšak zákonem č. 106/1951 Sb. bylo citované vládní nařízení zrušeno.

Problematikou náhrady za znárodnění podle dekretu presidenta republiky č. 100/1945 Sb. se po 17. listopadu 1989 zabýval zákon č. 87/1991 Sb., o mimosoudních rehabilitacích (u titulu znárodnění umožňuje restituci jen nemovitého majetku, za akcie náhradu nelze poskytnout). Podle ustanovení § 2 odst. 3 tohoto zákona v případě, že k odnětí vlastnického práva podle předpisů o znárodnění z let 1945 až 1948 došlo v rozhodném období (tj. v době od 25. února 1948 do 1. 1. 1990), aniž byla poskytnuta příslušná náhrada, vzniká osobám oprávněným podle tohoto zákona nárok, který lze uplatnit podle zvláštního zákona. Tímto zákonem je zákon č. 92/1991 Sb., o převodu majetku státu na jiné osoby (jde tzv. o velkou privatizaci). V současnosti již de facto nelze nárok na restituci podle zákona č. 87/1991 Sb. ani zákona č. 92/1991 Sb. úspěšně uplatnit.

Závěr a návrh dalšího postupu:

1) Pokud vláda bude chtít projevit politickou vůli a vyhovět požadavku Tomáše Bati na zřízení nadace a vložení do ní náhrady za znárodnění předmětného majetku, bylo by třeba předně dát nestrannému odbornému právnímu útvaru (např. Právnická fakulta University Karlovy, popř. Ústav státu a práva, Akademie věd apod.) vypracovat nový právní posudek, podle něhož by vlastníkem akcií firmy Baťa a.s. Zlín v době znárodnění byl Tomáš Baťa ml. (vč. provedení konfrontace s již zmíněným dřívějším posudkem). Tento nový posudek by byl odlišný od závěrů uvedených v posudku Advokátní poradny z roku 1973, s nimiž vláda vyslovila souhlas v mezistátním náhradovém jednání s Kanadou, a který byl jako oficiální názor čs. strany písemně v anexních dopisech k dohodě vládou potvrzen.

Na tomto místě je však nutno upozornit na patovou situaci, která by vznikla v případě, že Tomáš Baťa bude uznán jako vlastník předmětných akcií. Pokud bude tedy Tomáš Baťa ml. uznán vlastníkem akcií firmy Baťa a.s., stává se tím osobou, jejíž nároky spadají pod Dohodu s Kanadou, neboť se státním občanem tohoto státu stal již v r. 1942. To znamená, že se měl se svým nárokem na poskytnutí náhrady za znárodněný majetek obrátit na kanadskou vládu, resp. na jí určený orgán a ten měl posoudit oprávněnost a výši nároku (o oprávněnosti a výši nároku rozhodovala výhradně kanadská strana). To ale nebylo možné, neboť vlády obou zemí v již zmíněných anexních dopisech shodně konstatovaly, že předmětný nárok pod tuto Dohodu nespadá (důvody uvedeny v předchozím textu). V případě přijetí změněného právního názoru na vlastníka akcií firmy Baťa a.s. je třeba počítat s možnou nepříznivou reakcí kanadské vlády a oficiálně ji informovat o změně stanoviska české vlády k dané záležitosti, a to vzhledem k předaným anexním dopisům k Dohodě z roku 1973, resp. tuto případnou změnu s ní předem konsultovat.

Lze konstatovat, že ani uznáním Tomáše Bati vlastníkem akcií firmy Baťa a.s. není možno mu podle platných předpisů poskytnout náhradu za znárodněný majetek, neboť v souladu s ustálenou judikaturou:

- svým nárokem na odškodnění by podléhal Dohodě s Kanadou a tím nelze použít ani restitučních zákonů vydaných po r. 1989,
- vzhledem k tomu, že akcie, jejichž vlastnictví by mu případnou změnou stanoviska vlády příslušelo, nesložil do otevřené úschovy v souladu s dekretem presidenta republiky č. 95/1945 Sb., pozbyl v důsledku propadnutí těchto akcií státu svých akcionářských práv.

Změnu stanoviska vlády k otázce právního nástupnictví k majetku Tomáše Bati st. je třeba považovat za skutečnost s vážným politickým dopadem, a proto by bylo velice vhodné vyžádat si k věci také stanovisko Ministerstva zahraničních věcí.

- 2) Dále je nutné vzít v úvahu, že změna názoru české vlády na otázku právního nástupnictví k firemnímu majetku Tomáše Bati st. by mohla být nepříznivým precedentem pro cizozemce, kteří se domnívají, že jejich náhrada podle mezinárodních mezivládních náhradových dohod byla nízká, popř. žádná.*
- 3) Rovněž tak by mohlo jít o precedens pro uplatnění nároku na vyplacení náhrady podle znárodnovacích předpisů i v ostatních případech znárodněného majetku. Že tyto snahy již existují, naznačují podané žaloby proti Ministerstvu financí u správních soudů, resp. Městského soudu v Praze. Přitom ve většině těchto žalob jde o případy, kdy původně znárodněný majetek byl restituentům přiznán v privatizaci, vydán nebo finančně odškodněn podle platných současných restitučních zákonů.*
- 4) Při zřizování nadace by bylo třeba postupovat podle zákona č. 227/1997 Sb., o nadacích a nadačních fondech. Prakticky by šlo o založení nadace na základě smlouvy, která by byla uzavřena mezi Českou republikou a Tomášem Baťou.*
- 5) Částka, kterou by vláda určila jako peněžní vklad do předpokládané nadace, by musela být výslovně zahrnuta do zákona o státním rozpočtu na příslušný rok (popř. roky), nebo do zvláštního zákona (viz § 7 písm. r zákona č. 218/2000 Sb., rozpočtová pravidla). Návrh zákona by příslušelo vypracovat Ministerstvu průmyslu, popř. i ve spolupráci s Ministerstvem financí, neboť podle § 8 odst. 2 deketu presidenta republiky č. 100/1945 Sb. otázky ocenění a náhrady spadají do působnosti těchto resortů. Vzhledem ke zvláštní povaze případu by bylo třeba zvážit, zda by spolupředkladatelem návrhu zákona nemělo být i Ministerstvo zahraničních věcí.*

V daném případě jde o otázku nejen politicky značně závažnou a citlivou, ale i o otázku s finančním dopadem na státní rozpočet.

Vážený pan
JUDr. Stanislav Gross
předseda vlády České republiky
Úřad vlády České republiky
Nábřeží E. Beneše 4
118 01 Praha 1

